

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสุขภาพในช่องปากนับเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญปัญหาหนึ่งสำหรับประชาชนซึ่งองค์การอนามัยโลกยอมรับว่า ปัญหาทันตสาธารณสุขเป็นปัญหาสุขภาพที่สำคัญประการหนึ่งในงานสาธารณสุขของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ประกอบกับปัจจุบันโรคฟันผุกำลังเป็นปัญหาสำคัญเพราะเนื่องจากอัตราการป่วยด้วยโรคเหงือกและฟันของประชาชนอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างสูงมาโดยตลอด โดยเฉพาะประชาชนในเขตเมืองซึ่งมีแนวโน้มที่สูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ปัญหาสุขภาพในช่องปากนอกจากจะบั่นทอนสุขภาพแล้วยังเป็นผลที่ก่อให้เกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาล ทั้งในส่วนตัวรวมและส่วนบุคคล

จากการสำรวจทันตสุขภาพแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2520 พบว่า อัตราฟันผุ ถอน อุด ในเด็กอายุ 6-7 ปี มี 0.98 ซึ่งต่อคน กลุ่มอายุ 12-13 ปี มี 2.9 ซึ่งต่อคน และในกลุ่มอายุ 35-44 ปี มี 6.4 ซึ่งต่อคน หรือมีอัตราโรคฟันผุถึงร้อยละ 90 ขณะเดียวกันนั้นโรคเหงือกในทุกกลุ่มอายุถึงร้อยละ 80 (กระทรวงสาธารณสุข กรมอนามัย กองทันตสาธารณสุข 2525 : 36) ต่อมาในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2525-2530 กองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขได้ทำการศึกษาโรคภัยไข้เจ็บของนักเรียนในโรงเรียนสาธิตจากสถิติพบว่า โรคฟันผุเป็นโรคที่พบบากเป็นอันดับหนึ่งของทุกปี ถึงร้อยละ 36-45 และกลุ่มที่พบบากที่สุดคือ กลุ่มนักเรียนประถมศึกษา

นับจากปี พ.ศ. 2527 เป็นต้นมาได้มีการสำรวจทันตสุขภาพประชาชนทั่วประเทศพบว่า โรคฟันผุของประชาชนในเขตเมือง เช่น กรุงเทพมหานครนับได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญ แม้จะมีการณรงค์ให้ประชาชนดูแลสุขภาพในช่องปากกันอย่างกว้างขวางก็ตาม แต่ปรากฏว่าในปัจจุบันโรคฟันผุกับเป็นปัญหาเพิ่มมากขึ้นและมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ กล่าวคือประชาชนในกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะเด็กระดับประถมศึกษา มีฟันผุเฉลี่ยถึง 4-5 ซึ่งต่อคน ซึ่งให้เห็นว่าเด็กนักเรียนวัย 12 ปี ในเขตกรุงเทพมหานคร ประสบปัญหาฟันผุถึงร้อยละ 84 และเด็กในวัยนี้แต่ละคนมีฟันแท้ผู้ที่ได้รับการรักษาแล้วและไม่ได้รับการรักษาเฉลี่ย 5.1 ซึ่งต่อคน แม้แต่เด็กในวัยก่อนประถมศึกษา ที่มีอายุระหว่าง 2-6 ปี จากสำรวจเมื่อปี 2530 ก็พบว่า มีฟันน้ำนมผุถึงร้อยละ 92 และเด็ก

แต่ละคนมีฟันน้ำนมหรือเคยงูถึง 8.5 ซึ่งต่อคน สถานการณ์เช่นนี้ถือว่าเป็นภาวะและความเร่งด่วนอย่างยิ่งที่จะต้องแก้ปัญหา ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุหรือใกล้เคียงกับเป้าหมายของประเทศที่กำหนดไว้ว่า ภายในปี 2543 เด็กอายุ 12 ปี ควรจะมีโรคฟันแท้ทุกซี่ที่ได้รับการรักษาแล้วและไม่ได้รับการรักษาน้อยกว่าร้อยละไม่เกิน 1.5 ซึ่ง และสาเหตุสำคัญที่ประชาชนกรุงเทพมหานคร ประสบปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพในช่องปาก ทั้งนี้เป็นเพราะประชาชนส่วนมากยังขาดความรู้ในเรื่องการดูแลรักษาสุขภาพให้พ้นจากโรคและมีพฤติกรรมในการรักษาอนามัยในช่องปากไม่ดีพอ รวมทั้งยังขาดความสนใจที่จะเอาใจใส่ดูแลสุขภาพในช่องปากของตนเอง

ปัญหาสุขภาพของประชาชนในกรุงเทพมหานคร จะพบโรคฟันผุมากที่สุด จากการสำรวจทันตสุขภาพแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 2 (กองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย 2528 : 8) ซึ่งสอดคล้องกับสถิติโรคที่ตรวจพบในนักเรียน แขวงคลองถนน เขตบางเขน ของศูนย์ฝึกและอบรมการอนามัยแม่และเด็ก กรุงเทพมหานคร กองอนามัยครอบครัว กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ในปีการศึกษา 2527 , 2528 และ 2529 พบว่า โรคฟันผุเป็นโรคที่พบมากเป็นอันดับหนึ่งของทุกปี ถึงร้อยละ 84.95, 88.1 และ 87.45 ตามลำดับ ซึ่งเป็นผลเสียของโรคในช่องปากทำให้เกิดปัญหาทั้งส่วนบุคคลและสังคมตามมา สำหรับเด็กนักเรียนนั้นก็จะมีผลกระทบต่อการศึกษาและพัฒนาการของเด็กแต่ส่วนที่เป็นผลกระทบต่อสังคมนั้น ก็คือทำให้ประเทศชาติต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพผู้ป่วยทางด้านทันตกรรมเป็นจำนวนมาก สำหรับปัญหาทันตสุขภาพนั้น รัฐบาลก็ไม่ได้คำนึงและให้ความสำคัญมาโดยตลอด จึงได้ให้มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับแผนงานหรือโครงการทันตสาธารณสุขขึ้นตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (ปี 2520-2524) โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่จะลดอัตราโรคฟันผุให้น้อยลง โดยจัดลำดับความสำคัญในประชากรกลุ่มอายุ 6-12 ปีเป็นอันดับแรก โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชากรกลุ่มนักเรียนประถมศึกษาที่มีทันตสุขภาพสมบูรณ์และลดอัตราป่วยของโรคเหงือกและโรคฟันผุ ทั้งนี้เมื่อเด็กเหล่านี้เติบโตเป็นผู้ใหญ่จะสามารถถ่ายทอดสิ่งที่ได้รับรู้และพฤติกรรมทางทันตสุขภาพที่ดีที่ถูกต้อง อันได้แก่ ทำให้เกิดการเรียนรู้ เกิดเจตคติที่ดี และสามารถนำไปปฏิบัติได้ อันจะเป็นผลทำให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศชาติต่อไป จากเหตุผลดังกล่าวรัฐบาลจึงได้สนับสนุนให้จัดดำเนินงานโครงการส่งเสริมทันตสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษาขึ้น โดยคาดหวังว่าจะช่วยเสริมสร้างสุขภาพในช่องปากที่ดีแก่เด็กนักเรียนในระดับประถมศึกษา เพื่อเป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาทันตสุขภาพของนักเรียนในโรงเรียนด้วยการนำความรู้ด้านทันตสุขภาพมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งในการจัดดำเนินงานตามโครงการทันตสุขภาพคงมีปัญหาและอุปสรรคมากมายที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย ทั้งเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้

บริหารโรงเรียน ครู ครูอนามัยโรงเรียน ผู้นำนักเรียน ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง โดยเฉพาะครู-อนามัยซึ่งนับว่าเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญมากในโรงเรียน เนื่องจากครูอนามัยเป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่ส่งเสริมสุขภาพและให้ความรู้ด้านสุขภาพอนามัยแก่เด็กนักเรียนในโรงเรียน เป็นการปลูกฝังและเสริมสร้างสุขนิสัยที่ดีและถูกต้องแก่นักเรียน โดยครูอนามัยได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการส่งเสริมทันตสุขภาพด้วยการจัดให้มีการแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน การอมน้ำยาฟลูออไรด์ในโรงเรียน การจัดให้มีกองทุนแปรงสีฟันและยาสีฟันขึ้น ตลอดจนให้มีการบำบัดเบื้องต้นเมื่อเด็กนักเรียนเกิดการเจ็บป่วยทางทันตสุขภาพจนถึงการส่งต่อผู้ป่วย เพื่อให้ได้รับการรักษาที่ถูกต้องต่อไป นอกจากนี้กระทรวงสาธารณสุขยังได้เสนอแนะให้มีโครงการผู้นำนักเรียนขึ้นในโรงเรียน เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของครูในด้านความรับผิดชอบโครงการทันตสุขภาพในโรงเรียนด้วย เช่น มีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของกันและกัน เป็นผู้นำกลุ่มในการชักจูงเพื่อนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาความสะอาดของปากและฟัน

ปัญหาโรคฟันผุ แม้จะไม่ใช่โรคร้ายแรงที่ต้องการรักษาอย่างรีบด่วน และเป็นโรคที่อาจจะไม่ทำให้เด็กเสียชีวิต แต่โรคฟันผุนี้เปรียบเสมือนภัยมืดที่คุกคาม และบั่นทอนสุขภาพอนามัยของนักเรียนอย่างมากทั้งต่อร่างกายและจิตใจ และยังมีผลกระทบต่อการศึกษาเล่าเรียนอีกด้วยเพราะในแง่การศึกษาถือกันว่าสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งต่อความเจริญงอกงามและพัฒนาการทุกด้านของตัวบุคคล ถ้าการศึกษาคือความเจริญงอกงามจริง บุคคลจะเจริญงอกงามได้อย่างไร หากสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจของเขาไม่สมบูรณ์ (สุชาติ โสภประยูร 2525 : 2)

อนึ่งจะเห็นได้ว่านักเรียนเป็นจำนวนมากทั้งในชนบทและในชุมชนเขตเมืองอย่างเช่น กรุงเทพมหานคร มีอัตราการเป็นโรคฟันผุที่สูงมาก ดังที่ได้กล่าวแล้ว ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากขาดการดูแลเอาใจใส่ต่อสุขภาพของช่องปากและขาดการส่งเสริมทันตสุขภาพที่ถูกต้องเหมาะสม จึงอาจทำให้นักเรียนมีทันตสุขภาพเสื่อมโทรมได้ง่ายและจากการที่กรุงเทพมหานครเป็นชุมชนที่มีความเจริญและอุดมสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน และยังมีเป็นเขตการศึกษาที่อยู่ในส่วนกลางเป็นแหล่งการศึกษาที่อยู่ในเขตเมืองที่เจริญและยังเป็นเขตการศึกษาหนึ่งที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการจัดดำเนินงานโครงการทันตสาธารณสุขแห่งชาติ และโครงการส่งเสริมทันตสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา และเนื่องจากในปี 2532 ซึ่งรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมทันตสุขภาพและได้จัดให้เป็นปีรณรงค์ทันตสาธารณสุขแห่งชาติด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่ายังไม่มีผู้ใดเคยทำการศึกษาวิจัยในเรื่องเดียวกันนี้มาก่อนจากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงปัญหาการจัดดำเนินงานโครงการทันตสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของครูอนามัยเพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยมาใช้

เป็นแนวทางในการปรับปรุงการจัดดำเนินงานโครงการทันตสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด กรุงเทพมหานคร ได้อย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะบังเกิดผลดีต่อการพัฒนาสุขภาพและคุณภาพทางการศึกษาของนักเรียนประถมศึกษาในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการจัดดำเนินงานโครงการทันตสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของครูนามัย
2. เพื่อเปรียบเทียบปัญหาการจัดดำเนินงานโครงการทันตสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามตัวแปรขนาดของโรงเรียนประถมศึกษา ตามการรับรู้ของครูนามัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาค้นคว้าเฉพาะปัญหาการจัดดำเนินงานโครงการทันตสุขภาพ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของครูนามัย ปีการศึกษา 2532 ซึ่งเป็นครูที่รับผิดชอบงานอนามัยโรงเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร
2. ตัวแปรที่นำมาศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาตัวแปรดังนี้
 - 2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ขนาดของโรงเรียนประถมศึกษา
 - 2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ปัญหาการจัดดำเนินงานโครงการทันตสุขภาพ ตามการรับรู้ของครูที่รับผิดชอบงานอนามัยโรงเรียน
3. การวิจัยครั้งนี้มุ่งทำการศึกษาถึงปัญหาขอบเขตของการจัดดำเนินงานโครงการทันตสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาตามกิจกรรมของการจัดดำเนินงานโครงการทันตสุขภาพ
4. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ได้จากการตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาการจัดดำเนินงานโครงการทันตสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง

ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิจัย

1. ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยถือว่าผู้ตอบแบบสอบถามตอบตรงกับสภาพความเป็นจริงและเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้
2. แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนี้สามารถใช้สำรวจ และเปรียบเทียบปัญหาการจัดดำเนินงานโครงการทันตสุขภาพในโรงเรียน ตามการรับรู้ของครูอนามัยที่มีขนาดต่างกันได้

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ปัญหา หมายถึง สิ่งที่ต้องพิจารณาแก้ไขเกี่ยวกับการจัดดำเนินงานโครงการทันตสุขภาพในโรงเรียน ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากร งบประมาณในการดำเนินงาน การจัดดำเนินงาน และ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรม

การจัดดำเนินงาน หมายถึง การดำเนินงานกิจกรรมใด ๆ ของโครงการทันตสุขภาพในโรงเรียน เริ่มตั้งแต่ การวางแผนงาน การนำแผนไปปฏิบัติ จนกระทั่งกิจกรรมนั้น ๆ เสร็จสมบูรณ์และการประเมินผล

โครงการทันตสุขภาพในโรงเรียน หมายถึง การจัดและดำเนินงานในด้านบริการทันตสุขภาพ ซึ่งมีทั้งด้านการส่งเสริมทันตสุขภาพ การป้องกัน การตรวจรักษาทันตสุขภาพ และการแก้ไขฟันผุทันตสุขภาพ การจัดสิ่งแวดล้อมให้ถูกลักษณะ และการสอนทันตสุขภาพ เพื่อสร้างเสริมสุขภาพให้แก่นักเรียนและทุกคนในโรงเรียน

โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบและการควบคุมดูแลของสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร และได้แบ่งตามเกณฑ์ของกองโรงเรียน สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร คือ โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กมีจำนวนนักเรียนน้อยกว่า 400 คน โรงเรียนประถมศึกษาขนาดกลางมีจำนวนนักเรียน 401-800 คน โรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่มีจำนวนนักเรียนมากกว่า 800 คน

การรับรู้ หมายถึง กระบวนการตีความสิ่งเร้าจากการรับสัมผัสของอวัยวะรับสัมผัสต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องอาศัยประสบการณ์เดิม หรือการเรียนรู้และการคิด

ครุอนามัยโรงเรียน หมายถึง ครูที่ทำหน้าที่ครุอนามัยโดยตรง ซึ่งอาจจะมีวิถีทางด้าน
พยาบาล หรือไม่มีวิถีทางด้านพยาบาล หรือเป็นครูที่ทำหน้าที่หัวหน้ารับผิดชอบดูแลห้องพยาบาล
โรงเรียน โดยได้รับคำสั่งจากผู้บริหารโรงเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร